

**ВПЛИВ ЗМІН У ДЕРЖАВНІЙ СИСТЕМІ ТА ПРАВОВИХ ПРИНЦИПАХ
НА РОЗВИТОК ЦІННОСТЕЙ У СУЧАСНІЙ ПРАВОВІЙ ПОЛІТИЦІ УКРАЇНИ****IMPACT OF CHANGES IN THE STATE SYSTEM AND LEGAL PRINCIPLES
ON THE DEVELOPMENT OF VALUES IN THE MODERN LEGAL POLICY OF UKRAINE**

Харченко Н.П., здобувачка вищої освіти ступеня доктора філософії
за спеціальністю 081 Право

ЗВО «Університет Короля Данила»

ORCID ID: 0000-0001-9854-6041

Актуальність статті полягає в тому, що зміни в державній системі та правових принципах можуть суттєво впливати на цінності, які керують правовою політикою країни. Зрозуміння цього впливу дозволить визначити стратегії та напрями розвитку правової системи, сприяючи забезпеченню прозорості, справедливості та демократії в Україні. Правова політика визначає стратегічні напрями розвитку суспільства та держави. Розуміння та аналіз концептуальних засад, на яких ґрунтується правова політика, дозволяє ефективно прогнозувати, адаптувати та вдосконалювати законодавчі ініціативи, спрямовані на реалізацію ключових цінностей суспільства. Порозуміння цих засад допомагає визначити пріоритетні напрями законодавчої діяльності, сприяючи забезпеченню правової стабільності, розвитку демократії та захисту прав і свобод громадян. Метою статті є аналіз впливу змін у державній системі та правових принципів на формування та розвиток цінностей у сучасній правовій політиці України. Для досягнення цієї мети проведено аналіз основних концептуальних принципів правової політики та вивчено вплив міжнародного права та європейської інтеграції на українську правову політику. У статті автор розглядає важливі трансформації у системі української державності та правовій сфері, що відбулися протягом останніх десятиліть. Автор досліджує вплив цих змін на формування та розвиток цінностей у сучасній правовій політиці України. Дослідження враховує вплив змін у державній системі на рівень демократії, рівність перед законом, захист прав людини та громадянських свобод. У роботі також висвітлено роль міжнародного права та європейської інтеграції в формуванні ціннісних аспектів української правової політики. Зроблено висновок, що вплив змін у державній системі та правових принципах на розвиток цінностей у сучасній правовій політиці України є надзвичайно значущим. Зміни в державній системі, такі як демократизація, розвиток громадянського суспільства та зміцнення правової державності, сприяють формуванню та поширенню цінностей, що ґрунтуються на принципах прав людини, правової рівності та справедливості. Забезпечення прозорості, верховенства права, незалежності судової системи та розвиток демократичних інститутів стають ключовими завданнями для української правової політики. Шляхом впровадження та зміцнення цих цінностей можна досягти стабільності, розвитку та зміцнення демократичних інститутів в сучасній Україні.

Ключові слова: правова політика, цінності правової політики, українська правова політика, державно-правова система, принципи права, демократія, рівність перед законом, захист прав людини і громадянина.

The relevance of the article lies in the fact that changes in the state system and legal principles can significantly affect the values that govern the country's legal policy. Understanding this influence will allow us to determine strategies and directions for the development of the legal system, contributing to ensuring transparency, justice and democracy in Ukraine. Legal policy determines the strategic directions of the development of society and the state. Understanding and analyzing the conceptual foundations on which legal policy is based allows for effective forecasting, adaptation and improvement of legislative initiatives aimed at realizing the key values of society. Understanding these principles helps determine the priority areas of legislative activity, contributing to ensuring legal stability, the development of democracy, and the protection of the rights and freedoms of citizens. The purpose of the article is to analyze the impact of changes in the state system and legal principles on the formation and development of values in the modern legal policy of Ukraine. To achieve this goal, the main conceptual principles of legal policy were analyzed and the impact of international law and European integration on Ukrainian legal policy was studied. In the article, the author examines the important transformations in the system of Ukrainian statehood and the legal sphere that have taken place in recent decades. The author examines the impact of these changes on the formation and development of values in the modern legal policy of Ukraine. The study takes into account the impact of changes in the state system on the level of democracy, equality before the law, protection of human rights and civil liberties. The work also highlights the role of international law and European integration in the formation of value aspects of Ukrainian legal policy. It was concluded that the impact of changes in the state system and legal principles on the development of values in the modern legal policy of Ukraine is extremely significant. Changes in the state system, such as democratization, the development of civil society and the strengthening of the rule of law, contribute to the formation and dissemination of values based on the principles of human rights, legal equality and justice. Ensuring transparency, the rule of law, the independence of the judicial system and the development of democratic institutions are becoming key tasks for Ukrainian legal policy. By implementing and strengthening these values, it is possible to achieve stability, development and strengthening of democratic institutions in modern Ukraine.

Key words: legal policy, values of legal policy, state-legal system, principles of law, democracy, equality before the law.

Вступ. Зміни в державній системі та правових принципах можуть суттєво впливати на цінності, які керують правовою політикою країни. Зрозуміння цього впливу дозволить визначити стратегії та напрями розвитку правової системи, сприяючи забезпеченню прозорості, справедливості та демократії в Україні.

Правова політика визначає стратегічні напрями розвитку суспільства та держави. Розуміння та аналіз концептуальних засад, на яких ґрунтується правова політика, дозволяє ефективно прогнозувати, адаптувати та вдосконалювати законодавчі ініціативи, спрямовані на реалізацію ключових цінностей суспільства. Порозуміння цих засад допомагає визначити пріоритетні напрями законодавчої діяльності, сприяючи забезпеченню правової стабільності, розвитку демократії та захисту прав і свобод

громадян. Таким чином, дослідження впливу концептуальних засад на формування правової політики є важливим для побудови сучасної правової системи, що відповідає потребам суспільства та міжнародним стандартам.

Аналіз досліджень і публікацій. Окремим питанням впливу змін у державній системі та правових принципах на формування та розвиток правової політики України були присвячені праці таких вітчизняних та зарубіжних науковців, як: М. Кравчук, В. Матола, Н. Железняк, А. Колодій, С. Певко, О. Зайчук, А. Заєць, О. Петришин, І. Яковюк, Gerard Robbers та інших.

Метою статті є аналіз впливу змін у державній системі та правових принципах на формування та розвиток цінностей у сучасній правовій політиці України. Для досягнення цієї мети проведено аналіз основних концеп-

туальних принципів правової політики та вивчено вплив міжнародного права та європейської інтеграції на українську правову політику.

Результати дослідження. Здійснення ефективної правової політики є однією з ключових умов демократичного перетворення українського суспільства, зміцнення інститутів правової держави, підтримки конкурентоспроможної ринкової економіки та гарантування реалізації прав і свобод людини та громадянина, а також практичне втілення принципу «верховенства права» [1, с. 29].

Правова політика, як вид інтеграційної політики, є однією з принципів складових державної діяльності. Розуміння сутності правової політики неможливе без усвідомлення політичного явища в цілому. Н.А. Железняк, у своїй роботі «Поняття державної правової політики та її загальна характеристика», підкреслює, що будь-яке визначення правової політики повинно відповідати загальному розумінню політики у її традиційному розумінні.

Головне завдання правової політики, на думку Н.А. Железняк, є нормативно-правове забезпечення проведення реформ у державі. На сьогоднішній день вона, на жаль, не виконує це завдання належним чином. Багато важливих законодавчих актів ще не прийняті, хоча їх необхідність дуже гостро відчувається, що призводить до невирішених суспільних проблем і їх самовільного розвитку. Це створює благополучні умови для мафіозних структур, які використовують кримінальні методи для самостійного регулювання відповідних сфер діяльності, що призводить до появи «тіньової політики», «тіньової економіки», «тіньової влади» та «тіньового регулювання», і в кінцевому підсумку до появи «тіньової держави». Правова політика повинна бути здатна прогнозувати проблемні сфери суспільного життя і вчасно та ефективно реагувати на них для їх усунення [2, с. 9].

Правова політика має включати в себе принципи, основні ідеї і виступати своєрідною ідеологією у формуванні правових норм, а також у контролі за їх реалізацією, застосуванням і дотриманням.

В юридичній літературі загалом приймається трактування категорії «цінність» як соціального явища, що відображає закономірності розвитку суспільного життя. Будь-яка цінність, незалежно від її характеру, є відображенням людської діяльності [3].

Цінності виконують роль універсального зміцнення суспільних відносин, що дозволяє їх розглядати з певних ідейних та принципових позицій. Цінності правової політики є основними ідеями та настановами, що лежать в основі моральних та організаційних засад виникнення, розвитку та функціонування правової політики [4, с. 9-10].

Варто зазначити, що цінності правової політики представляють собою набір керівних принципів, що визначають загальний підхід громадянського суспільства та органів влади до стратегічно орієнтованої діяльності в сфері правового регулювання суспільних відносин.

Основними джерелами цінностей правової політики є політика та право. Формування цінностей правової політики також піддане впливу основних принципів економіки, ідеології та моралі. Таким чином, зміст правових та політичних основ відображає потреби та інтереси суспільства, відображаючи конкретно-історичний контекст розвитку суспільства та держави. Вважається, що суспільні інтереси та потреби, на основі яких будуються цінності, формуються та змінюються незалежно від волі законодавчої влади [5].

Н.А. Железняк визначає наступні основні принципи правової політики, які повинні бути враховані при її розробці та впливають на її реалізацію:

- соціальна обумовленість – врахування потреб та інтересів суспільства при формуванні та виконанні правових політик;

- наукова обґрунтованість: підґрунтя рішень у правовій політиці має базуватися на наукових дослідженнях та емпіричних даних;

- стійкість і передбачуваність: правова політика повинна бути стабільною та передбачуваною для забезпечення ефективності та сталості правової системи;

- легітимність та демократичний характер: рішення, що приймаються у рамках правової політики, повинні мати законну підставу та відповідати принципам демократії;

- гуманність і моральні засади: урахування етичних норм та моральних цінностей при формуванні та реалізації правових політик;

- справедливість: забезпечення рівності та справедливості у застосуванні правових норм та регулювання суспільних відносин;

- гласність: відкритість та доступність інформації про правові рішення та процеси ухвалення ними;

- поєднання інтересів особистості та держави: збалансований підхід до захисту інтересів громадян та інтересів держави;

- пріоритетність прав людини як найвищої соціальної цінності: забезпечення захисту та відновлення прав людини є основною метою правової політики;

- відповідність основним положенням законодавства Європейського Союзу та міжнародного права: урахування міжнародних зобов'язань та стандартів у процесі формування та реалізації правової політики [2].

Тому, варто відзначити, що недотримання принципів у правовій політиці може серйозно вразити суспільство та державу. Відхилення від принципів правової держави та прав людини може призвести до порушень прав та свобод громадян, включаючи політичне переслідування, цензуру та обмеження прав на свободу слова, збору та об'єднання. Недотримання принципів верховенства права може призвести до ситуацій, коли дії влади не ґрунтуються на законі, що загрожує правам та свободам громадян та порушує законність держави. Відхилення від принципів прозорості та демократії може сприяти поширенню корупції серед владних структур та інших сфер суспільства.

Водночас, успішна правова політика можлива лише за умови, що вона базується на міцній, законній та авторитетній владі. Фактично, влада і право завжди існували поруч, взаємно підтримуючи одне одного у досягненні спільних цілей та взаємодіючи тісно. Ця динаміка є характерною й для сучасного контексту в Україні. Відомо, що неприпустима влада, яка ігнорує закон, становить загрозу, а право, яке не має підтримки влади, стає безсиле [2].

Ефективність правової політики визначатиметься у тому, наскільки у законодавчій діяльності враховуватимуться сутнісні закономірності права та правової системи, а також як відбиватимуться цивілізаційні правові досягнення, зокрема, принцип верховенства права. Ефективне функціонування всього державного механізму є передумовою реформ, які необхідно провести в нашій державі, – зазначає науковець, український політик А.П. Заєць [6, с. 54-55].

У рамках конституційної реформи потрібно уточнити правову і соціальну природу держави, визначити її програмні засади, оптимізувати форму правління, систему та повноваження органів державної влади, територіальну організацію влади та удосконалити механізми реалізації прав і свобод громадян. Удосконалення правових засад і впровадження ефективних правових механізмів регулювання ринкової економіки, зміцнення правових засад соціальної держави – це вимога часу, без якої не уявляється успішна держава [6, с. 55].

Впровадження принципу верховенства права передбачає визнання його домінування в усіх сферах суспільного життя. Особливо важливе є дотримання права над політикою, яке означає, що воно є основою політичної діяльності та вимагає дотримання правових норм, навіть в тих рішеннях, які приймають політики. Тільки так можна гарантувати відкрите обговорення рішень та реалізацію інтересів громадян [6, с. 56; 10].

Тому, надзвичайно важливим є проведення реформ у державній системі спрямованих на переосмислення

цінностей, які є основою правової політики. Наприклад, розширення прав людини та громадянських свобод може стати пріоритетом спільно з реформами, спрямованими на зміцнення демократії та правової держави.

Однак, реалізація цих цінностей може зустрічатися перешкоди через недоліки в системі правосуддя, корупційні прояви та неефективність виконання законів. Таким чином, важливо аналізувати, які зміни в державній системі сприяють розвитку цінностей правової політики, а які можуть їх обмежувати.

Дослідження впливу реформ на розвиток цінностей у правовій політиці потребує аналізу законодавчих змін, політичних трансформацій та дійових механізмів їх впровадження. Такий аналіз може допомогти визначити найбільш ефективні шляхи вдосконалення правової політики для забезпечення розвитку сучасного українського суспільства.

З огляду на вищесказане, за дослідженням О.В. Петришин, важливим завданням для українського уряду є створення концепції правової політики як «системи теоретичних положень, що фіксують поточний рівень розвитку правової системи та визначають цілі, принципи, перспективи й напрями удосконалення основних механізмів правового регулювання та правозастосування, яка представляє собою доктринальний документ» [8, с. 29].

У цьому контексті основним напрямом формування національної правової політики є забезпечення захисту та збереження прав і свобод людини та громадянина, що відповідають міжнародним правовим стандартам [1, с. 34].

Що стосується ролі міжнародного права та європейської інтеграції в формуванні ціннісних аспектів української правової політики, варто зазначити, що дані два аспекти відіграють важливу роль у формуванні ціннісних засад української правової політики, сприяючи розвитку демократії, захисту прав людини та громадянських свобод, а також гармонізації законодавства з міжнародними стандартами.

Використання Україною європейського досвіду у сфері державного будівництва та формування правової політики має велике значення й приносить позитивні результати. Це обґрунтовується висновком, що різні демократичні державно-правові системи проходять подібні етапи розвитку та мають спільні принципи, структури, процедури й цілі. Отже, з урахуванням цього факту можна передбачати та моделювати розвиток українського суспільства, держави й права. Згідно з Угодою про партнерство і співробітництво між Україною та Європейським Співтовариством, особливу вагу в набутті та реалізації правової політики має виконання завдання щодо адаптації законодавства України до вимог законодавства ЄС [9, с. 33].

Україна, як член міжнародних організацій та учасник європейських інтеграційних процесів, зобов'язана дотримуватись міжнародних стандартів прав людини та громадянських свобод. Це включає реалізацію рішень міжнародних органів, таких як Європейський Суд з прав людини, та впровадження європейських стандартів у законодавство та практику України.

Процеси європейської інтеграції вимагають від України гармонізації свого законодавства з європейськими нормами та стандартами. Це стимулює проведення реформ у різних сферах, зокрема у судовій системі, боротьбі з корупцією, правах меншин та захисті навколишнього середовища.

Для успішного проведення адаптації законодавства України до законодавства ЄС важливе значення має упорядкування юридичної термінології. Вироблення сталої системи юридичних понять і термінів є необхідною умовою, одним із пріоритетних напрямів правового реформування. Тільки така система здатна забезпечити зближення законодавства, його одноманітне тлумачення, а також правильне застосування правових норм [9, с. 34].

Україна зобов'язана дотримуватись принципів демократії та правової державності, які є основою міжнародного права та європейських стандартів. Це означає забезпечення прозорості, верховенства права, незалежності судової системи та розвитку демократичних інститутів. Тобто, важливість полягає у дотриманні принципів демократії та правової державності що є невід'ємною частиною міжнародних норм та стандартів. Влада повинна діяти відкрито та прозоро, надаючи громадянам доступ до інформації та прийняття рішень у відповідності з законом. Право має бути вищим над будь-якими іншими нормами та інтересами, що гарантує стабільність і незмінність правових норм. Суди повинні бути незалежними від впливу влади та політики, щоб забезпечити справедливість та захист прав громадян. Україна повинна активно сприяти розвитку демократичних інститутів, які забезпечують участь громадян у прийнятті рішень та контроль за владою.

Важливим аспектом європейської інтеграції є стимулювання розвитку громадянського суспільства. Європейська інтеграція сприяє підвищенню зацікавленості громадян у суспільно-політичному процесі та їхній участі в ньому. Впровадження європейських стандартів сприяє формуванню культури соціальної відповідальності серед громадян та бізнесу. Це означає підтримку неправлінських організацій, активну участь громадян у прийнятті рішень та сприяння громадському контролю за діяльністю влади.

Висновки. Узагальнюючи, вплив змін у державній системі та правових принципах на розвиток цінностей у сучасній правовій політиці України є надзвичайно значущим. Зміни в державній системі, такі як демократизація, розвиток громадянського суспільства та зміцнення правової державності, сприяють формуванню та поширенню цінностей, що ґрунтуються на принципах прав людини, правової рівності та справедливості. Забезпечення прозорості, верховенства права, незалежності судової системи та розвиток демократичних інститутів стають ключовими завданнями для української правової політики. Шляхом впровадження та зміцнення цих цінностей можна досягти стабільності, розвитку та зміцнення демократичних інститутів в сучасній Україні.

ЛІТЕРАТУРА

1. Кравчук М., Матола В. Правова політика в сучасній Україні: сутність, особливості формування та реалізації. Теорія та історія держави і права. *Історія політичних і правових вчень. Філософія права. Актуальні проблеми правознавства*. Вип. 1 (13). 2018. С. 29-35.
2. Железняк Н. А. Поняття державної правової політики та її загальна характеристика. *Наукові записки*. Том 21. *Юридичні науки*. URL : <https://ekmair.ukma.edu.ua/server/api/core/bitstreams>.
3. Колодій А. М. Принципи права: генеза, поняття, класифікація та реалізація. URL: <http://dspace.nbuv.gov.ua/bitstream/handle/123456789/63807/08>.
4. Певко С.Г. Аксиологія права у суспільстві. Актуальні дослідження правової та історичної науки: матеріали Міжнар. наук. Інтернет-конф.: Вип. 47 (м. Тернопіль, Україна – м. Переворськ, Польща, 8-9 лют. 2023 р.). Тернопіль: ФОП Шлак ВБ. С. 9–10.
5. Зайчук О. В. Принципи права в контексті розвитку загальної теорії держави і права. URL: <http://dspace.nbuv.gov.ua/bitstream/handle/123456789/63>.
6. Заєць А.П. Законодавча правова політика в Україні: наближення до сутності права та забезпечення його верховенства. *Правова політика України: концептуальні засади та механізми формування*: зб. матеріалів наук.-практ. конф. (Київ, 5 груд. 2012 р.). С. 6–26. URL : http://www.niss.gov.ua/content/articles/files/Pravova_pol_new-b7252.pdf.
7. Правова політика України: концептуальні засади та механізми формування : зб. матеріалів наук.-практ. конф. (Київ, 5 груд. 2012 р.) / за ред. О. М. Рудневої, д. ю. н., проф. – К. : НІСД, 2013. – 160 с.
8. Петришин О. В. Основні напрями формування і розвитку правової політики. *Правова політика України: концептуальні засади та механізми формування*: зб. матер. наук.-практ. конф. (Київ, 5 груд. 2012 р.). С. 28–31. URL : https://niss.gov.ua/sites/default/files/2013-09/Pravova_pol_new-b7252.pdf.
9. Яковюк І.В. Правова політика України в умовах європейської інтеграції. *Правова політика України: концептуальні засади та механізми формування*: зб. матер. наук.-практ. конф. (Київ, 5 груд. 2012 р.). С. 32–37. URL : https://niss.gov.ua/sites/default/files/2013-09/Pravova_pol_new-b7252.pdf.
10. Gerárd Robbers. *The Rule of Law and Its Ethical Foundations // The Rule of Law / ed. by Josef Thesing, Konrad Adenauer Stiftung. 1997. P. 2627.*